

ГЕТЬМАНУВАННЯ ІВАНА МАЗЕПИ: ЗДОБУТКИ ТА НЕДОЛІКИ

Жодний із гетьманів не зробив так багато, як І. Мазепа для розвитку культури українського народу (доба «Мазепинського барокко»). Спроба цього гетьмана вирвати Україну з-під московського ярма, реалізувати велику ідею незалежної самостійної Української держави зазнала поразку. Але протягом трьох століть ідея національного державотворення жевріла в українському середовищі. Державний діяч і політик найвищого гатунку, найвправніший дипломат тодішньої Європи, полководець і водночас поет, у поезії якого найсильнішими були патріотичні мотиви, уболівання за долю України. Різноманітна природна обдарованість поєднувалася в ньому з високою освіченістю.

Доба правління гетьмана Івана Мазепи є важливою віхою в історії України. Протягом XVII – XVIII ст. на її теренах невідменно відбувався процес козацького державотворення. Він супроводжувався зростаючим прагненням українців мати більше свободи, вольностей та, разом з тим, опором будь-яким спробам з боку Речі Посполитої, а згодом Московії відібрати цю свободу. Кожну сходинку у здобутті волі, кращого життя козаки виборювали ціною великої крові. І. Мазепі вдалося *здобути* цілковиту довіру царя, що мало позитивні наслідки, бо давало гетьманові змогу як особі, наближеній до Петра I, наражати на його опалу ті московські кола, котрі, можливо, хотіли б так чи інакше втручатися у внутрішні справи України, а також дозволяло значущістю своєї постаті нейтралізувати внутрішньо-українську опозицію, вселяючи в неї страх перед верховною владою держави і, на відміну від попередніх літ, змушуючи її коритися.

Щоб не дати жодних підстав для недовіри зі сприяння Мазепи старшина, шляхта й монастирська влада різними способами перетворювали козаків на своїх підданих. Хоч І. Мазепа пожертвував на благодійні цілі величезні особисті кошти (більше мільйона золотих дукатів та мільйон злотих, 186 тис. крб.), він так і не здобув прихильності простого люду. Його вважали панським, старшинським гетьманом, вірним прислужником московського уряду. Знаючи про службу Мазепи в молодості при дворі польського короля, українська людність вірила чуткам, що гетьман – таємний католик. З політичними конкурентами з числа козацьких ватажків Мазепа розправлявся рішуче й жорстоко. Гетьман Іван Мазепа намагався зробити з України європейську державу, підняти й зміцнити значення й престиж гетьманської влади, яка за десятиріччя руїни зазнала страшної девальвації.

Об'єктивно, гетьман І. Мазепа являє собою одну з найяскравіших постатей в українському політичному житті часів Гетьманщини. Він чимало зробив для піднесення суспільно-політичного та культурного життя в Україні. І. Мазепа орієнтувався на інтереси козацької старшини. Під його керівництвом було проведено ряд заходів з упорядкування податків, земельної власності козацької старшини, видав ряд універсалів з метою врегулювання системи грошової та натуральної ренти, відпрацювання панщини. Щедрою роздачею земель козацькій старшині він значно збільшив кількість своїх прихильників. За період свого правління І. Мазепа підписав близько 1000 універсалів на володіння землею. Одержавши у володіння села, старшина була зацікавлена у збереженні влади гетьмана, бо її зміна безпосередньо торкалася їх майнових і грошових інтересів.

Отже, постать І. Мазепи складна і неоднозначна, в якій поєднуються захисник української державності й кар'єрист, умілий дипломат та улесливий царедворець, меценат і жорстокий гнобитель простого народу, але ідея вирвати Україну з-під московського ярма була запалена саме гетьманом Іваном Мазепою.

Проте саме народна пам'ять, яку аж занадто важко запідозрити в політичній кон'юнктурності чи історичній доцільності, донесла до наших днів такі слова: "... від Богдана до Івана не було більше гетьмана".

Постать гетьмана посіла яскраве місце у сюжетах європейських літераторів. Це був образ справжнього лицаря-романтика, героя тощо.